

Psychological and Pedagogical Bases for Developing Students' Medical-Technical Thinking

Najmiddin BAKAYEV¹

Asian International University

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2024

Received in revised form

10 August 2024

Accepted 25 September 2024

Available online

15 October 2024

Keywords:

linguodidactic,
education,
technology,
thinking,
development,
problems.

ABSTRACT

This article describes the issue of formation of indicators for the assessment of the quality of Latin language teaching to students of medical higher educational institutions, in particular, the analysis of the issue of indicators and criteria for evaluating the process of Latin language teaching.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss5-pp162-166>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Talabalar tibbiy texnik tafakkurini rivojlantirishning psixologik – pedagogik asoslari

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tibbiyot OTM talabalariga lotin tillarini o'qitish sifatini baholash indikatorlarini shakllantirish masalasi, xususan, lotin tilini o'qitish jarayonini baholash ko'rsatkichlari va mezonlari masalasi tahlili bayon qilingan.

Kalit so'zlar:

lingvodidaktik,
ta'lim,
texnologiya,
tafakkur,
rivojlantirish,
muammolar.

Психолого-педагогические основы развития медико-технического мышления студентов

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается вопрос разработки показателей для оценки качества обучения латинскому языку у студентов медицинских вузов. Особое внимание

Ключевые слова:

лингводидактика,
образование,

¹ Associate Professor, Asian International University. E-mail: najmiddinbakayev@gmail.com

технология,
мышление,
развитие,
проблемы.

уделено анализу проблем, связанных с определением
показателей и критериев, необходимых для объективной
оценки процесса обучения латинскому языку.

Tafakkur bu borliqni umumlashtirilgan holda bilvosita aks ettirishdir. Tafakkurning birinchi muhim belgisi umumlashganlikdir. Tafakkur natijasida inson shunday informatsiyaga ega bo'ladiki, bu informatsiya turli obyektlardan olingan ko'p miqdordagi ma'lumotlarni qayta ishlangan hamda shu obyektlarning eng muhim xislatlarini qisqacha ixchamlashtirilgan shakldagi yig'indisidan iborat bo'ladi. Tafakkur faqat insongagina xos bo'lgan subyektiv psixik hodisadir.

Tafakkur inson ongining bilish obyektlari hisoblanmish narsa va hodisalar o'rtasida murakkab, har tomonlama aloqalarning bo'lishini ta'minlovchi umumlashgan va mavhumlashgan aks ettirish shaklidir [1]. Tafakkur muammolari uzoq vaqtgacha o'zining murakkabligi bilan psixologlar nazaridan chetda bo'lgan, asosan faylasuflar va mantiqshunoslar fikr yuritadigan masala bo'lib hisoblangan. Psixologiya fanining asoschilaridan biri – nemis olimi Vilgelm Vundt ham psixologiyani ikkiga, fiziologik psixologiya, eksperimental yo'l bilan bilish jarayonlarini o'rganuvchi fan va xalqlar psixologiyasi qismlariga bo'lib, oxirgi psixologiyaning tarkibiga nutq va tafakkur psixologiyasini ham kiritgan hamda uni eksperimental tarzda o'rganib bo'lmaydi, ularni tushuntirish mumkin xolos deb hisoblagan. Bu xulosalar aslida tafakkur va fikrlash jarayonlarining murakkab tabiatga ega ekanligidan dalolat beradi. Ular quyidagilardir:

tafakkur jarayonida inson amaliy faoliyat, obrazlar va tasavvurlar, modellar, chizmalar, belgilar, til kabi jismli va ijtimoiy olamning ahamiyatli aloqa va munosabatlariga kirib borish maqsadida, insoniyat tomonidan ishlab chiqilgan turli xildagi vositalardan foydalanadi.

Tafakkurning ikkinchi muhim belgisi voqelikni analizatorga bevosita ta'sir ko'rsatmay, ko'pchilik hollarda asboblari ko'magida olingan qo'shimcha belgilar yordamida anglanadiganlarni tushunish va namoyon qilish imkonini yaratuvchi **vositali tarzda aks ettirishdir** [2]. Hodisalarning qonuniyatlari, ichki aloqalari bizning ongimizda hodisalarning tashqi belgilarida vositali tarzda namoyon bo'lishi bilan inson ichki, barqaror o'zaro aloqalarning belgilarini aniqlab oladi.

Tafakkurning o'ziga xos xususiyati bilish yoki amaliy faoliyat jarayonida yuzaga keladigan u yoki bu vazifani bajarish bilan bog'liqligidan iborat. Tafakkur muammoli vaziyatdan, tafakkurning maqsadi bo'lgan savolga javobdan boshlanadi.

Tafakkur – bu narsalar mohiyatini ochib beruvchi g'oyalar harakati. Uning natijasi obraz emas, balki ma'lum bir fikrdir. Tafakkur – bu kiritilgan yo'nalishli- tadqiqiy, qayta o'zgarishli va bilish xususiyatiga ega bo'lgan harakatlar hamda muolajalar tizimini taxminlovchi alohida turga ega bo'lgan nazariy va amaliy faoliyat.

Tafakkur moddiy olam qonuniyatlari, tabiat va ijtimoiy-tarixiy hayotdagi sababiy-oqibat aloqalari, insonlar psixikasi qonuniyatlarini tushunish imkonini beradi. Aqliy faoliyat natijalarini qo'llash sohasi bo'lgan amaliyot tafakkur faoliyatining manbai bo'lib xizmat qiladi [3].

Tafakkur psixik faoliyat sifatida miyaning vazifasi hisoblanadi. Oddiy psixik jarayonlar, masalan, sezgilar uchun asos vazifasini o'taydigan yuqoriroq darajadagi miya jarayonlari tafakkurning fiziologik asosini tashkil etadi. Lekin hozirda tafakkur jarayonini ta'minlovchi barcha fiziologik tuzilmalarning o'zaro ta'sir etish tartibi va ahamiyati haqida

aniq fikr mavjud emas. Tafakkur faoliyatida miya peshona qismlari alohida ahamiyatga ega ekanligi shubhasizdir. Bundan tashqari, bosh miya po'stlog'ining tafakkurni gnostik (bilish) vazifasi bilan ta'minlovchi doirasi, shuningdek, tafakkur jarayonini ta'minlovchi miya nutq markazlari ham katta ahamiyatga ega.

Tafakkur boshqa bilish jarayonlari kabi o'zining individual xususiyatlariga ega bo'lib, fikr yuritish faoliyatining shakllari, vositalari va operatsiyalarining munosabatlari kishilarda turlicha namoyon bo'lishida o'z ifodasini topadi. Odatda tafakkurning individual xususiyatlari, sifatlariga bilish faoliyatining mazmundorligi, mustaqillik, epchillik, samaradorlik, fikrning kengligi, tezligi, chuqurligi va boshqa sifatlar kiritiladi.

Insonlar fikrlash faoliyatidagi individual tafovutlar tafakkurning sinchkovlik, tafakkur kengligi, chuqurligi va mustaqilligi, aqlning sertashabbusligi va tanqidiyligi, mantiqiylik, isbotlanganlik va ijodkorlik kabi sifatlarida ifodalanishi mumkin.

Tafakkurga o'tish insonga bevosita hissiy bilish chegaralarini yengish imkonini berdi. Tafakkur ratsional bilishning yuqori va sifat jihatidan yangi darajasini ifodalaydi (lotincha rationalis – oqilona).

Tafakkur – bu insonning ruhiy, kognitiv faoliyatining eng yuqori darajasi bo'lib, uning jarayonida nutq va o'tmish tajribasi vositachiligida voqelikning muhim aloqalari va munosabatlari umumlashtirilgan holda aks etadi.

Tafakkur turli tomonlardan va turli nuqtayi nazardan tahlil qiladigan ko'plab fanlarning o'rganish obyektidir. Falsafa tafakkurni borliq bilan aloqadorlikda o'rganadi. Psixologiya tafakkurni ma'lum bir subyektning haqiqiy aqliy faoliyati sifatida o'rganadi, tafakkur qanday paydo bo'lishi va rivojlanishi, uning tuzilishi, har xil faoliyat turlari bilan, ong va shaxs fazilatlarining boshqa jihatlarini bilan qanday ta'sir qilishi, qanday natijalarga olib kelishi, bizni birinchi navbatda qiziqtiradi.

Tafakkur ko'plab fanlarning o'rganish obyekti bo'lib, uni turli tomonlardan va turli nuqtayi nazardan tahlil qiladi. Falsafa tafakkurni borliq bilan aloqadorlikda o'rganadi. Bizni birinchi navbatda psixologiya tafakkurni ma'lum bir subyektning haqiqiy aqliy faoliyati sifatida o'rganadi, tafakkur qanday paydo bo'lishi va rivojlanishi, uning tuzilishi, har xil faoliyat turlari bilan, ong va shaxs fazilatlarining boshqa jihatlarini bilan qanday ta'sir qilishi va qanday natijalarga olib kelishi qiziqtiradi [4]. Masalan, tafakkur – bu odam yoki hayvon tomonidan ma'lumotlarni qayta ishlashning eng yuqori bosqichi, atrofdagi olam obyektlari yoki hodisalari o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish jarayoni; yoki – obyektiv voqelik haqidagi g'oyalarning paydo bo'lishiga olib keladigan obyektlarning muhim xususiyatlarini, shuningdek ular o'rtasidagi aloqalarni aks ettirish jarayoni. Ta'rif bo'yicha bahslar bugungi kungacha davom etmoqda va bundan keyin ham davom etishi muqarrar.

Tafakkur – bu nazariy va amaliy faoliyatning o'ziga xos turi bo'lib, unga kashfiyotchi, transformatsion va kognitiv xarakterga ega bo'lgan harakatlar va operatsiyalar tizimini o'z ishiga oladi.

Tafakkurning sifat jihatdan o'ziga xos mazmuni hamda ko'rinishlari mavjud.

Texnik tafakkur mehnatni samarali tashkil etish, mehnat faoliyati natijalarini tushunish bo'yicha texnologik bilim va tajriba to'planishini ta'minlovchi mehnat ta'limining asosiy mexanizmlaridan biri; biznesga ijodiy munosabatni, ishlab chiqarishni ratsionalizatsiya qilish istagini shakllantirish; hissiy yuksalish va fidoyilikni yaratish demakdir.

Texnik tafakkur – faoliyat predmetining xususiyatlari bilan ajralib turadigan fikrlash turlaridan biri (bir qatorda matematik fikrlash, pedagogik, boshqaruv va boshqalar).

Texnik tafakkur texnologiya sohasida band bo'lgan kishilar oldida paydo bo'ladigan vazifalar (uni loyihalash, ishlab chiqarish, texnik xizmat ko'rsatish, ta'mirlash va boshqalar) faoliyatning boshqa sohalarida hal qilinadigan vazifalarga nisbatan ma'lum bir o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lganligi sababli ajratilgan [5]. Bu o'ziga xoslik shaxsning aqliy faoliyat yuritadigan tasavvurlari, g'oyalari, shuningdek uning qiziqishlari, moyilliklarini anglatadi.

Texnik tafakkur inson ongida ishlab chiqarish va texnik jarayonlar va obyektlarni, ularning tuzilishi va ishlash tamoyillarini, shuningdek, texnik tasvirlarni aks ettirishni, aqliy faoliyat texnikasi yordamida ushbu tasvirlarning ishlashini nafaqat ularning statik holatida aks ettiradi, balki ayni paytda dinamik holatni ham ifodalaydi. Psixologlar nuqtayi nazaridan, texnik tafakkur muammoli vazifalarni hal qilish orqali amalga oshiriladigan voqelik haqidagi umumlashtirilgan va bilvosita bilimdir. Shu bilan birga, muammoli vazifalarning mazmuni aqliy harakatlar tizimida namoyon bo'ladi, ular ishlab chiqarish va texnologik materialning ishlashi bilan birgalikda tafakkurning ma'lum bir yo'nalishini rivojlantirishga yordam beradi, bu esa maxsus tuzilma bilan tavsiflanadi. U ma'lum bir yo'nalishdagi aqliy faoliyat. Texnik tafakkur muhandis intellektual sohasining asosiy tarkibiy qismi bo'lib, uni amalga oshirish texnik sohadagi muammolarni hal qilish jarayonida amalga oshiriladi, ular ixtirochilik, dizayn, texnologik va boshqa bo'lishi mumkin.

Texnik tafakkur konseptual va majoziy xarakterga ega bo'lib, uning rivojlanishi uchun o'qituvchi innovatsion fikrlash va lotin tili darslarida tegishli vazifalar, usullar va amaliy harakatlarni tanlashga ijodiy yondashishga ega bo'lganda mumkin.

Talabalarning qiziqishlarini rivojlantirishga ko'plab omillar ta'sir qiladi. Bularga quyidagilar kiradi: insonning yoshi, uning faoliyati va boshqa atrof-muhit omillari [6]. Lotin tili darslarida texnik tafakkurning rivojlanishiga kelsak, turli xil qiziqishlarga ega bo'lgan ko'plab talabalar mavjud, ular faqat muayyan sharoitlarda namoyon bo'ladi. Ularni aniqlash asosan hissiyotlar va motivlar kabi omillar bilan belgilanadi, ular aqliy moyillik bilan bir vaqtda shakllanmaydi va talabalarning qobiliyatlarini maksimal darajada oshirishga imkon bermaydi. Ko'pincha talabalarning qobiliyatlari rivojlanmagan va foydalanilmagan bo'lib qoladi.

Ko'nikma deganda ma'lum harakatlarni bajarish qobiliyati tushuniladi. Dastavval har qanday malaka shaxsning muayyan muammoni hal qilishga qaratilgan ongli harakatidir. Bu asboblardan, modellar, mashinalar va uskunalar kabi turli tibbiy asbob-uskunalarining tuzilmalariga ham tegishli. Aksincha, intellektual faoliyat inson atrofidagi obyektlarda bevosita o'zgarishlarga olib kelmaydi.

Mavjud ta'lim sharoitida lotin tili darslarida texnik tafakkurni rivojlantirish uchun talabalarning xulq-atvori va kognitiv faolligini keltirib chiqaradigan muhitni yaratish juda muhim, bu asosan o'qitish usullari va talabalarning faol ishtirokiga ta'sir qiladi.

Har bir vazifa muammoni o'rganish bosqichidan iborat; yechimga olib keladigan qadamlarni belgilaydi, harakatlarni asoslaydi va yakuniy natijalarni aniqlaydi. Bu o'qitish bilan bog'liq bo'lgan ta'lim vazifalariga taalluqlidir – bu o'rganish, uning asosi talabalarning texnik fikrlash jarayonidir [7].

Topshiriqlarning mazmuni, hajmi va murakkablik darajasi talabalarning imkoniyatlari va qiziqishlariga mos kelishi kerak. Ayniqsa, guruhlarda lotin tili darslarida qo'llaniladigan vazifalar maxsus tarbiyaviy qadriyatlarga ega. O'qituvchi tufayli talabalarning jamoaviy hamkorligi amalga oshirilmoqda. Talabalar ham mas'uliyatni o'rganadilar.

Bunda oliygohlar va o'qituvchining vazifasi talabani turli xil materiallar, qiziqarli ma'lumotlar, zarur vositalar, tibbiy texnik vositalardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun tegishli tibbiy moddiy-texnik bazani tayyorlashdan iboratdir.

Talabalarning lotin tili darslarida tibbiy texnik tafakkurini rivojlantirish texnik ta'lim jarayonidagi asosiy vazifalardan biridir. Tibbiy texnik tayyorgarlik o'qituvchilarga o'qitish uchun keng ko'lamli ijodiy faoliyatni amalga oshirish imkonini beradi. U faqatgina vazifalar bilan cheklanib qolmaydi, balki talabalarning bilim faoliyati va qiziqishlarini o'z ichiga olgan holda, munosabat hamda tibbiy texnik madaniyatni shakllantirishga e'tibor qaratishi lozim. Lotin tili darslarida talabalarning tibbiy texnik tafakkurining to'g'ri rivojlanishi, ularning innovatsion fikrlash va ijodiy yondashuvi tufayli mumkin bo'ladi. Buning uchun o'qituvchi tegishli vazifalarni tanlashga e'tibor qaratishi hamda bir qator amaliy choralar ko'rishi muhim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бакаев Нажмиддин Бакаевич. (2022). ДИСТАНЦИОННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СРЕДСТВО ОБМЕНА УЧЕБНОЙ ИНФОРМАЦИЕЙ НА РАССТОЯНИИ. EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE, 2(2), 278–282. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6282694>
2. Bakaev N.B. (2022). METHODOLOGICAL BASIS OF MASTERING FOREIGN LANGUAGE. EURASIAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE, 2(3), 146–150. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6378840>
3. Бакаев Нажмиддин Бакаевич, Рахмонов Сухроб Бахриддинович. (2022). ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В СОВРЕМЕННЫХ РЕАЛИЯХ. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6585277>
4. Бакаев Нажмиддин Бакаевич. (2022). ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ ЛАТИНСКОЙ АНАТОМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В ПОЛИЛИНГВАЛЬНОЙ ГРУППЕ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ. EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH, 2(9), 49–56. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7073544>
5. Shahobiddin Sharofiddinovich Shodiev, Najmiddin Bakaevich Bakaev, Nafisa Zainiddinovna Tasheva STUDYING PHILOSOPHICAL REALITIES OF THE RENAISSANCE EPOCH, BASED ON THE STRUCTURAL ANALYSIS OF PHILOSOPHICAL TEXTS // Academic research in educational sciences. 2021. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/studyingphilosophical-realities-of-the-renaissance-epoch-based-on-the-structural-analysis-ofphilosophical-texts>
6. Shahobiddin Sharofiddinovich Shodiev. Bakaev Najmiddin Bakaevich. expressions.. (2020). The role of the Latin language in the history of world statehood. ISJ Theoretical & Applied Science, 05 (85), 367-372. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-05-85-71> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS> Scopus ASCC: 1203. THE ROLE OF THE LATIN LANGUAGE IN THE HISTORY OF WORLD STATEHOOD.
7. Shodiyev Shaxobiddin Sharofiddinovich, & Tasheva Nafisa Zayniddinovna. (2021). THE ROLE OF THE WAY OF THE GREAT STEPPE IN THE CONTINUITY AND RELATIONSHIP OF THE PHILOSOPHY AND CULTURE OF THE MUSLIM EAST AND THE RENAISSANCE WEST. Innovative Academy Research Support Center, 1(3), 9–13. <http://doi.org/10.5281/zenodo.4925956>.